

De cavaleriehelmen van het Koninklijke Nederlandse Leger 1815-1854.

Helmdragende karabiniers, kurassiers en dragonders.

Het eerste korps van het Koninklijke Nederlandse leger dat helmen of, zoals het toen heette, casques droeg, was het Regiment Karabiniers, dat in oktober 1814 te Brussel werd opgericht. In Noord-Nederland waren in hetzelfde jaar twee regimenten dragonders, dat van Timmerman en dat van Sytsema, gevormd. Ook zij kregen in november 1814 de benaming karabiniers. Inmiddels was in het zuiden op 4 april 1815 nog een regiment Karabiniers Landmilitie opgericht, zodat bij de vereniging met België de zware cavalerie uit 4 regimenten bestond. De beide Noordnederlandse korpsen ontvingen daarbij de benaming van Regiment Karabiniers No 1 en No 3. Het Zuidnederlandse werd nu Regiment Karabiniers No 2, terwijl dat van de Landmilitie later het nummer 9 ontving.

De Noordnederlandse regimenten kregen bij het Besluit van 9 januari 1815 ook de casque, maar alles wijst erop, dat zij bij Waterloo nog gekleed waren in hun uniformen van 1814 met tweepuntige steekhoeden.

Op 15 november 1815 werd een nieuwe organisatie aangenomen, waarbij de regimenten veranderd werden in 'Afdelingen', elk bestaande uit 2 eskadrons van de 'staande', lees: beroeps-armee, en 2 eskadrons Nationale Militie.

Een goed half jaar later, 18 juli 1816, werden de karabiniers van kurassen, die op het slagveld van Waterloo waren ingezameld, voorzien, waarbij zij omgedoopt werden tot kurassiers.

Na de Belgische Opstand werd de Afdeling Kurassiers No 2, voornamelijk bestaande uit Belgen, in november 1830 opgeheven, terwijl de Afdeling No 1 hetzelfde lot onderging op 8 januari 1840.

De beide overgebleven afdelingen werden bij de reorganisatie van de cavalerie op 10 maart 1841 veranderd in regimenten zware dragonders.

Inmiddels werd ook de lichte cavalerie gereorganiseerd tot de Regimenten Lichte Dragonders 3 en 4.

Reeds in 1843 werd het 4e regiment opgeheven. De drie overblijvende regimenten waren nu 5 eskadrons sterk, terwijl nu tevens het verschil tussen zware en lichte dragonders werd opgeheven.

Bij een nieuwe organisatie van de cavalerie van 10 september 1849 bestond deze uit 4 regimenten dragonders, waarvan het 2e en 3e regiment tot 1854 nog helmen zouden blijven dragen.

En nu de helmen . . .

Hoewel in verschillende Europese legers, o.a. in het Saksische en het Beierse, een cavaleriehelm met een kuif (Raupenhelm, casque à chenille) gedragen werd, had die van de zuidnederlandse karabiniers een geheel eigen vorm.

Deze helm werd na Waterloo ook door de noordnederlandse regimenten karabiniers aangenomen en bleef, behoudens enkele kleine wijzigingen, later bij de afdelingen kurassiers in gebruik tot 1841.

De officiële stukken geven slechts een sumiere beschrijving. Zo spreekt het Besluit van 9 januari 1815 slechts van een 'ijzeren casque met witte panache van hangende hanenvederen'. De beschrijving van 12 februari 1820 geeft niet veel meer aan: 'IJzeren casque met zwarte paardenharen kuif, witte panache van hanevederen, lang 39,5 duim (cm) de casque gemonteerd met een koperen kap voor de kuif, dito rand om de onderkant van den bol en de kleppen, koperen leeuwepoppen van voren en stormbanden met roset en schulpen'. Bij het besluit van 17 mei 1821 No 58 wordt een nieuw model kuif voor de helm aangenomen, die dan ook voorkomt in de iets uitvoeriger beschrijving, die men in Teupken (1) aantreft:

'CASQUE. Het hoofdrond, en de vóór-en achterklep van ijzer, gemonteerd met een koperen kap voor de kuif, dito rand om den onderkant der bol en de kleppen, mitsgaders een koperen leeuwepop van voren, en de stormbanden met een roset en schulpen; de kuif, van voren met een grooten kop, heeft de zwaarte van 5 oncen 2 looden. Geen pluim wordt op dezelve meer gedragen, omdat die, niet alle nieuw zijnde, een onooglijk aanzien geven, de zwaarte van de casque vermeerdert en veeltijds bij exercitiën verloren gaat.'

Deze laatste zin heeft betrekking op het Besluit van 20 januari 1823, waarbij de pluim vervangen werd door een oranje cocarde. Deze was van kemelsgaren met zilveren rand voor de officieren en van oranje geveerd leder voor de minderen. Zij werd op de plaats waar eerder de pluimkoker zat, op de bol van de casque bevestigd door middel van een bol koperen knopje met splitpen van koperdraad. Teupken geeft nog allerlei verdere bijzonderheden, zoals de tijd hoe lang een casque geacht werd mee te gaan. Die tijdsduur werd voor de casque bepaald op 16 jaar voor de kuif op 8 jaar. De casque zonder de kuif kostte in 1825 f 16,-, terwijl de prijs van de kuif op f 2,75 was vastgesteld.

Alleen de trompetters waren met hun rode paardenharen kuif op de helm weer duurder. Deze laatste kostte f 9,-.

Tot zover de officiële beschrijvingen. Aan de hand van de in het museum aanwezige exemplaren zal nu getracht worden, de helm nader te beschrijven: De Bol heeft, van de onderzijde van de koperen band af gemeten, een hoogte van 15 tot 16,5 cm. Hieruit blijkt duidelijk, dat de helmen in meer dan één fabriek vervaardigd zijn, hetgeen ook op andere punten merkbaar is.

Aan de voorzijde een brede, ronde klep, breed, gemeten langs de bol, 32 cm en met de grootste lengte van 6 cm. Achter aan de helm bevindt zich een kleinere klep om de nek te beschermen, breed 24 cm. Deze is zeer verschillend van vorm bij de diverse exemplaren, 4,5 tot 6 cm lang en bij het ene exemplaar veel sterker gebogen dan bij het andere.

De kleppen zijn met een groot aantal kleine ijzeren klinknagels aan de bol gevestigd. Aan de buitenzijde zijn deze bedekt door de geprofileerde koperen rand om de onderzijde van de bol. Deze laatste, 14 mm breed, bestaat uit een vóór- en achtergedeelte, die met koperen klinknageltjes aan de bol gehecht zijn. Deze zijn op hun beurt weer aan het oog onttrokken door de rosetten van de stormbanden.

De koperen KAM, aan de voorzijde 10 à 11 cm hoog, heeft over de bol gemeten een lengte van ca. 24 cm en eindigt aan de achterzijde 3 cm boven de band om de bol. Zij is met koperen klinknagels aan de bol gevestigd. De kam is aan de bovenzijde breder dan onder, nl. 41,5 mm, terwijl de breedte aan de onderzijde 31 mm is.

Bovendien loopt de kam naar achter smaller toe tot 24,5 mm. Aan de voorzijde eindigt de kam in een hartvormig plaatje, voorzien van een koperen lip. Hierop komen de stormbanden, wanneer zij niet gebruikt worden, te rusten. Het verticale deel van de voorzijde is verder nog versierd met een witmetalen vlammeende granaat.

De KUIF is van zwart paardehaar, zoals reeds eerder is beschreven en voor de trompetters van rood geverfd paardehaar. De lengte bedraagt ongeveer 60 cm, de diameter aan de voorzijde ongeveer 11 cm.

De kuif is voorzien van een lederen passant, waarmee zij door middel van een koperen tong, die op het hoogste punt van de koperen kam is aangebracht, aan de voorzijde bevestigd wordt. Van achteren wordt de kuif door middel van een riempje met rolgesp, dat door twee gaten in de bol gaat, vastgemaakt.

De LEEUWEKOP, die de voorzijde van de bol siert, is zodanig aangebracht, dat de onderzijde met de tanden op de koperen rand rust. De bevestiging geschiedt door twee koperen ogen, die door sleuven in de bol gaan en aan de binnenzijde daarvan met koperen pennen worden vastgezet.

De STORMBANDEN zijn van zwart leer, bezet met 16 à 17 koperen schubben. Zij worden aan elkaar verbonden met behulp van zwartleren stoten met vierkante koperen gesp. De rosetten hebben meestal een diameter van 7 cm. Slechts bij één helm werden rosetten van 6 cm diameter aangetroffen.

De helm heeft een binnenkap van vilt en leer; de voor- en achterklep zijn met zwart leer bekleed.

Het gewicht van de helm met binnenkap bedraagt zo ongeveer 1,5 kg; zonder binnenkap ongeveer 1,4 kg.

De helmen behoren gemerkt te zijn, maar op slechts enkele exemplaren werden merktekens aangetroffen. Deze waren achter op de bol, vlak boven de koperen band, aangebracht en wel links en rechts van het achtereinde van de kam. Een der oudste exemplaren draagt het jaartal 1815 met het later aangebrachte nummer R K No 1, N 221 E 1824.

Proefnemingen

Aangezien de hierboven beschreven casque tamelijk zwaar en vooral topzwaar was, heeft het niet aan proeven om tot een lichter en bruikbaar type helm te komen, ontbroken.

Waarschijnlijk is daar reeds vóór 1830 een aanvang mee gemaakt.

Er bestaat n.l. een zeer merkwaardige lithografie van Dewasme-Pletinckx, uitgegeven bij Pietta frères te Brussel, getiteld: 'Entrée des lanciers et des cuirassiers par la Porte de Louvain, 23 Septembre 1830'.

Hierop zijn kurassiers afgebeeld met helmen van het Franse model met afhangende paardentaarten. Bij de troepen die de Leuvense poort binnentrokken bevonden zich de Afdelingen Kurassiers Nos 3 en 9. Het is zeer goed mogelijk, dat bij één dezer onderdelen een dergelijke helm in beproeving was. Te meer daar het in november 1830 opgerichte regiment Belgische kurassiers al zeer spoedig voorzien was van een helm, die afgeleid was van het model van de Franse kurassiers tijdens het Eerste Keizerrijk.

Men vraagt zich dus af, of er in het najaar van 1830 niet dergelijke helmen werden aangemaakt bij fabrieken in het zuiden, b.v. bij Dechange te Luik.

Na de Tiendaagse Veldtocht brak er een stroom van kritiek op de kleding en uitrusting van het leger los. Vooral die van de kurassiers moest het ontgelden. Men had bezwaren tegen het feit, dat de casques veelal slecht op het hoofd pasten, waardoor de man, vooral bij snelle gangen, het gevaar liep zijn helm te verliezen. Er werd dus voorgesteld om de casque óf geheel van leder te maken, óf te voorzien van een band van leer aan de onderzijde. Verder had men grote bezwaren tegen het snelle roesten van de ijzeren casques en kurassen, waardoor de kurassier er bijna altijd slecht uitzag met bruin geroeste helm en kuras of met deze ijzeren uitrusting ingevet, hetgeen ook een vuil en onverzorgd uiterlijk veroorzaakte.

Men ging dus door met proefnemingen. Een helm, gemerkt 3K.33, heeft een bol, die minstens 1 cm lager is dan al de andere nog bestaande exemplaren en meer naar achteren geneigd is,

zodat de hoek tussen de bol en de voorklep bijna 180 graden is. De kam is lager dan bij de andere modellen en is aan de voorzijde versierd met een cocarde van oranje geverfd metaal; de vlammende granaat is verhuisd naar het schildje, dat op de bol rust. De achterklep is gespleten, terwijl de koperen rand om de bol verstelbaar is door middel van een schroef van hetzelfde metaal. Hier ziet men dus een Beste poging om de helm beter passend te maken. Een volgende stap in de richting van een geheel nieuw model helm is, dat het onderste deel van de bol vervangen is door een lederen rand, die tesamen met de vóór- en achterklep bekleed is met zeehondenvel. De kam is gelijk aan die van het hierboven beschreven exemplaar.

De kuif is ook nog van het oude model, maar de stormbanden en rosetten zijn van een geheel nieuw type. Aan de achterzijde van de bol bevindt zich ook weer een stelschroef om de bol wijder of nauwer te maken.

Waarschijnlijk moet men dit model beschouwen als een van de proeven, die in de jaren 1837 en 1838 genomen werden en die ingrijpende veranderingen zouden brengen in de kleding en uitrusting van de kurassiers. Er waren toen ook geregeld manschappen van elke afdeling te Utrecht gedetacheerd voor deze proefnemingen. Wat de helmen betreft zouden deze proeven leiden tot het model, dat later ook door de zware dragonders gedragen werd en dat bekend staat onder de benaming M 1838 of M 1842.

Deze helm is beschreven in het *Receuil Militair 1842*: K.B. van 8 April 1842 No 49.

Dragonders

Onderofficieren en manschappen.

CASQUE: Bol van ijzer met staal vermengd, van onderen met een rand van zeehondenvel; zwart lederen voor- en achterklep, overtrokken met soortgelijk vel, en omvat met koperen randen; koperen geschulpte stormbanden, met dito dubbele gesp en lederen voering; koperen rosetten met moertjes en schroefjes; koperen leeuwenkop met oogjes en pennen tot het bevestigen aan den bol; koperen kam, met acht schroefjes en moertjes als voren; koperen cocarde, oranjekleurig geverfd, met schroefje en moertje; granaat van wit metaal.

Vilten binnenkap, met lederen bekleedsel.

Op de kam een zwarte afhangende staart van paardenhaar, met dito pluim, ter lengte van veertig duimen; zullende de staart compleet, niet minder mogen wegen dan drie oncen, zeven looden'.

Ziehier dus weer een helm, geïnspireerd op die van de Franse kurassiers onder Napoleon. Of deze helm nog door de kurassiers gedragen is, valt te betwijfelen. In ieder geval ziet men op de litho's van Last naar R. Craeijvanger, voorstellende de intocht van Koning Willem II in Amsterdam, 27 november 1840, de kurassiers wel met de nieuw ingevoerde kleding, maar met de helm nog van het oude model.

Aan de beschrijving van de casque M. 1842 zou het volgende nog kunnen worden toegevoegd: De hoogte van de bol bedraagt 13,7 cm, dat is iets meer dan die van het proefmodel met de kuif; de lengte tussen voor- en achterklep is 28,2 cm, tegen 29 cm bij het proefmodel.

De leeuwenkop is iets kleiner dan bij de ijzeren helm, n.l. 15 cm breed en 12,2 cm hoog. De paardenaren vlam of pluim is 15 cm lang.

De wijze, waarop de paardestaart en pluim waren opgemaakt, week sterk af van die bij soortgelijke helmen in het Belgische en Franse leger. Daar was de staart boven op de kam vrijwel geheel bedekt met een koperen plaat, terwijl bij onze Nederlandse helm de staart tot een stevige streng samengevlochten is en boven op de kam ligt. Aan de randen zijn de haren nog tot smalle strengetjes gevlochten, kennelijk om de grote vlecht goed op haar plaats te

houden. Aan de achterzijde wordt de staart met een zwartleren riempje aan de kam vastgemaakt.

Vóór op de kam is een houten klos bevestigd, die omwikkeld is met dunne strengen gevlochten paardenaar.

Hierin is de pluim of vlam gevat. Deze wordt halverwege nog bijeengehouden door een ring van geel koper.

Voor de trompetters was de paardestaart en pluim wit.

Nu ook lichte dragonders met helmen

Niet alleen bij de kurassiers, maar ook bij de Regimenten Ligte Dragonders Nos 4 en 5 werden in de laatste regeringsjaren van Koning Willem I allerlei vernieuwingen in de kleding en uitrusting ingevoerd. De voornaamste hiervan was de invoering van een helm van zwart verlakt vilt ter vervanging van de hoge schako.

In het begin van de dertiger jaren had een hoedenmaker te Hannover een helm uitgevonden, vervaardigd van geperst vilt, bedekt met zwarte lak. Deze helm was bij het Hannovraanse leger in beproeving genomen en zeer gunstig beoordeeld. In 1833 werden deze soort helmen dan ook bij de Hannovraanse cavalerie ingevoerd. De helm van onze Ligte dragonders was van hetzelfde type. De bol dus van zwart verlakt vilt met een voor- en achterklep van zwart gelakt leder. Het beslag, bestaande uit een kam, een frontplaat, stormbanden, enz. was van berlijns zilver. De bol was zeer hoog, 19,5 cm, en aan beide zijden versterkt met twee banden van berlijns zilver, die van af het bevestigingspunt van de stormbanden tot boven aan de kam liepen. Aan de voorzijde een plaat, hoog 18 cm, die van de onderzijde van de helm tot aan de kam reikte. Op het midden van de plaat een ronde krans van eiketakken, omgeven door stralen als van een zon, waarbinnen het nummer van het regiment in geel metaal. Aan de achterzijde was de bol afgezet met een rand van dun verlakt leder.

Aan de binnenzijde van de bol was een koperen plaat, breed 8 cm, ter bevestiging van de kam aangebracht.

De voor- en achterklep waren beide 5 cm lang en ingevat in een rand van berlijns zilver, breed 1 cm.

De kam, van bovengenoemd metaal, was 25 cm lang, gemeten langs de bol en aan de voorzijde 7 cm hoog. Zij was op de bol bevestigd met behulp van 4 berlijns zilveren boutjes aan elke zijde, die aan de binnenzijde van de bol op de reeds genoemde koperen plaat met vleugelmoertjes waren vastgemaakt.

Vóór op de kam een cocarde van oranje geverfd koper met een diameter van 4 cm. De kuif was van zwart paardehaar, zoals bij de kurassiershelm, doch hier slechts 53 cm lang. Zij was vóór met een koperen haak en achter met een riempje aan de kam bevestigd.

De stormbanden bestonden uit 16 schubben van berlijns zilver met rosetten van hetzelfde metaal.

Bovendien was de helm nog voorzien van een zwartlederen noodriem, die aan de binnenkap was bevestigd.

Bij de reorganisatie van de cavalerie in 1841 kregen de lichte dragonders de benaming 'Regimenten Ligte Dragonders nos 3 en 4.' Zij bleven de zwarte casques dragen. Alleen werd de kuif nu vervangen door een afhangende paardestaart, zoals bij de regimenten zware dragonders.

Nadat bij K.B. van 15 oktober 1843 het 4e Regiment was opgeheven, kwam tevens het onderscheid tussen lichte en zware dragonders te vervallen. Het is niet duidelijk of het 3e Regiment toen de vilten helm is blijven dragen of dat het toen ook de ijzeren casque van de zware dragonders kreeg.

In ieder geval staat vast, dat deze vilten helm bij K.B. van 20 augustus 1844 aan het wapen der Marechaussee is gegeven, zij het in iets veranderde vorm, zonder paardestaart en met het Rijkswapen in plaats van de plaat aan de voorzijde.

Een nieuwe, lichtere helm

Ingevolge het streven naar een lichtere bewapening werd bij K.B. van 11 juni 1845 No 34 B. een nieuw type casque ingevoerd. Deze was van berlijns zilver, de bol en de voor- en achterklep omhoog met een smalle rand van geel koper. De bol is iets lager dan bij het voorgaande model, n.l. 13,5 cm, en iets meer naar achteren geneigd. In vóóraanzicht is de helm iets slanker en in de vorm van een half ovaal. De geelkoperen kam is aan de voorzijde 8 cm hoog en vertoont daar in de ronding een leeuwep in reliëf. Over de bol gemeten is de kam korter dan bij het model van 1841, n.l. 23 cm in plaats van 25 cm. Zij is op de bol bevestigd door middel van een tweemaal omgebogen koperen bout, die aan de binnenzijde van de kam is vastgesoldeerd. De beide van schroefdraad voorziene uiteinden gaan door twee ronde openingen op de top van de bol en zijn aan de binnenzijde met moertjes vastgezet. Aan de achterzijde is de kam door een enkele bout en moer aan de bol bevestigd.

Aan de voorzijde van de kam bevindt zich weer een oranje geverfde koperen cocarde en op het hartvormige schildje, dat vóór op de bol rust, een witmetalen vlammeende granaat.

De paardestaart is weer op dezelfde kenmerkende wijze gevlochten als bij het vorige model en heeft aan de voorzijde ook een vlam of pluim van paardehaar, doch slechts 11 cm hoog. De staart is op een leren strook vastgezet, die aan de voorzijde door middel van een bout en moer, die door de houten klos aan de basis van de vlam loopt, op de bol vastgemaakt. Achter is de strook leer met een dubbele haak bevestigd aan twee ogen aan de binnenzijde van de kam. De leeuwep aan de voorzijde van de casque is kleiner dan bij de vorige modellen: 14,3 cm breed en 11,5 cm hoog.

De stormbanden hebben een geheel nieuw model gekregen. Zij bestaan uit geelkoperen platen, waarop binnen een smal gebombeerd randje in reliëf schubben gesimuleerd worden. Zij zijn gevoerd met leer en met een scharnier verbonden met plat koperen plaatjes, die door de rozetten bedekt worden en samen met de rozetten door boutjes met knoppen aan de helm verbonden zijn.

De rozetten zijn van hetzelfde model als bij de casque van de zware dragonders M 1842. Ook bij dit model helm was de paardestaart voor de trompetters wit.

Deze laatste casque zou ook geen lang gebruik beschoren zijn. Bij de uniformwijziging van 28 november 1849 bleven de eerste drie regimenten dragonders nog de casque M.45 dragen, doch een jaar later reeds werd deze voor het eerste regiment bij K.B. van 6 oktober 1850 vervangen door een schako. Tenslotte werden ook bij het 2e en 3e Regiment Dragonders de casques afgeschaft en wel bij het K.B. van 28 juli 1854 No. 71. En zo verdween dan het laatste uniformstuk, dat nog de herinnering bewaarde aan de zware cavalerie uit de eerste jaren van het Koninkrijk.

Het is merkwaardig, dat ook in het Belgische leger bij de kurassiers een berlijns zilveren helm ingevoerd werd.

Dit Belgische model 1843 lijkt sterk op ons Nederlandse model 1845, maar is door de volgende punten daarvan te onderscheiden: de paardestaart is bedekt met een koperen plaat en de pluim is gevat in een tulp van hetzelfde metaal; aan de voorzijde van de kam bevindt zich een vlammeende granaat van berlijns zilver en twee dergelijke granaten op de rozetten van de stormbanden; de helm is voorzien van een geelkoperen pluimkoker aan de linkerzijde; de stormbanden zijn niet met leren stoten aan elkaar te bevestigen, maar door middel van een kettinkje en een haak.

Officiershelmen

Over de helmen voor de officieren wordt in de voorschriften weinig gezegd. Afbeeldingen van het oorspronkelijke model treft men aan op portretten van de zuid-nederlandse karabiniers. Het fraaiste daarvan is dat van de kolonel J. B. Debruyn, dat zich in het Koninklijk Belgische Legermuseum te Brussel bevindt.

De helm heeft een bol van gepolijst staal of misschien van zilver met een versiering van lofwerk van verguld metaal. De kam, de leeuwepok en het verdere garnituur zijn eveneens van verguld metaal. De kuif is van zwart berevel. Aan de linkerzijde ziet men een witte aigrette, gevat in een verguldmetalen tulp.

Dit type helm komt ook op andere schilderijen uit de periode van 1815 tot 1823 voor. Voor de subalterne officieren is de pluim-conform het Besluit van 12 februari 1820 van witte voutourveren, gevat in een met gouddraad omwikkelde bal.

Een goed voorbeeld daarvan treft men aan op een schilderijtje van de hand van P. C. Wonder, getiteld 'Het Tric-Tracspel' (Gemeentemuseum te 's-Gravenhage).

In 1823 werd de panache vervangen door een cocarde.

Bij TEUPKEN vindt men daarover het volgende: 'De Casque van gepolijst staal, het koperwerk verguld en de Kokarde van Kemelsgaren met eene zilveren bouillon rand'.

Het mag enige verwondering wekken, dat er slechts weinige exemplaren bewaard gebleven zijn. In het K.N.L.W.M. zijn twee fraaie voorbeelden van officiershelmen te zien.

Het eerste exemplaar is goed in overeenstemming met het model van de troep. De kam is echter veel hoger aan de voorzijde, n.l. 15 cm, terwijl die van het troepenmodel slechts 10 cm hoog is. Verder is de versiering van de kam veel fraaier uitgevoerd. De stormbanden zijn 17 cm lang en bij de rozetten 6 cm breed; de schubben zijn zeer goed gemodelleerd. In plaats van een stel riempjes met gesp zijn er hier een paar zilveren koordjes met dito kwastjes om de stormbanden aan elkaar te verbinden. Iets dergelijks treft men vaak aan bij Franse officiershelmen uit het Eerste Keizerrijk.

De rozetten zijn aan de onderkant afgeplat en groter dan bij het troepenmodel: 8 cm breed en 7 cm hoog. Zij zijn met bouten en zilveren knoppen aan de casque bevestigd.

De cocarde heeft een diameter van 6,2 cm en is van oranje zijden passementwerk, omgeven door een rand van twee zilveren bouillons.

De leeuwepok is fijner uitgevoerd en van mat verguld koper, 15 cm breed en 11 cm hoog.

Van deze helm is nog de houten, met leer beklede koffer aanwezig, waarin de helm na gebruik in werd opgeborgen. Het is een van de weinige exemplaren, die nog bewaard gebleven zijn.

Het tweede exemplaar in het museum is de uiterst fraaie helm, die toebehoorde aan de kolonel Lucas Nijpels, die in 1839 commandant was van de Afdeeling Kurassiers No 9.

De versiering van deze helm is werkelijk uniek. Het zou te ver voeren alle details te beschrijven. De foto geeft een duidelijk beeld van de kostbare uitvoering van deze helm. Zo is de kam niet alleen versierd met de gebruikelijke zilveren granaat, maar tevens met een trofee, bestaande uit een helm en kuras met daaromheen standaards, sabels en kanonlopen, van hetzelfde metaal.

Op de stormbanden zijn zilveren schelpen aangebracht, terwijl de rozetten, gemodelleerd van eike- en laurierbladeren, met fraai bewerkte zilveren knoppen aan de bol bevestigd zijn. De cocarde is van oranje zijde, geborduurd met eikebladeren, omgeven door een zilveren rand, bewerkt met hetzelfde motief. Ook de bout, die de cocarde aan de bol moet bevestigen, is van zilver.

De kuif behoort van berevel te zijn. Aangezien de oorspronkelijke kuif geheel door motten vernield was, is deze tijdelijk vervangen door een van paardehaar.

Naast deze prachtige casque voor bijzondere gelegenheden, bezat de kolonel Nijpels nog een tweede helm, die meer in overeenstemming met het troepenmodel was. Deze is afgebeeld op een olieverfportret.

Tegen het einde der dertiger jaren treft men ook officiershelmen aan, waarbij de cocarde aan de voorzijde van de kam is aangebracht, onder de zilveren granaat. Deze helmen zijn de voorlopers van de officiershelm, die voor de officieren van de dragonders werd voorgeschreven bij het K.B. van 8 april 1842 No 49.

De tekst daarvan luidt als volgt:

'De bol, alsmede de voor- en achterklep van massief zilver; om den bol aan den onderkant een vergulde band, de kleppen omvat met dito randen; vergulde stormbanden met dito rosetten, waarop een eikenkrans van zilver, aan den bol bevestigd, de kam en de leeuwenkop mede verguld, cocarde met zilveren rand, zilveren granaat, zwart paardeharen staart met dito panache en vergulden ring, de voorklep met groen en de achterklep met rood maroquin leder van binnen belegd; aan de binnenzijde van den bol een geel lederen noodriem met vergulden gesp.'

Het museum prijst zich gelukkig, de beschikking te hebben over het standmodel van deze helm, gemerkt 22 december 1841 No 1 A. Hierdoor kunnen wij de bovenstaande beschrijving nog met enkele details aanvullen.

De helm is inderdaad van zilver. Op de bol, de voor- en de achterklep zijn de zilvermerken 'G' van 1841 en het 'leeuwte' van zilver tweede gehalte aangebracht. De bol is 14,5 cm hoog; de voorklep 5 cm en de achterklep 3 cm lang. De afstand tussen voor- en achterklep bedraagt 27 cm.

De kam is aan de voorzijde 11 cm hoog en 5 cm breed. De paardeharen pluim is even hoog als die van de manschappenhelm, n.l. 15 cm, terwijl het vlechtwerk van de paardentaart ook iets afwijkend is.

Hier zijn de smalle strengetjes gevlochten paardehaar aan de zijkanten van de staart slechts 11 cm lang, terwijl deze bij het troepenmodel langs de gehele kam lopen. Aan de achterzijde is de staart niet met een riempje, doch met een band van gevlochten paardehaar aan de kam bevestigd.

De stormbanden zijn 20 cm lang en bij de rosetten 4,5 cm breed.

Tenslotte nog een paar algemene opmerkingen over de officiershelmen van de dragonders. De officieren van de lichte dragonders hebben nooit een casque van zwart gelakt vilt gedragen.

Zij droegen dezelfde zilveren casques als hun wapenbroeders van de zware dragonders.

Voorts zijn er bij het onderzoek van de bewaard gebleven officiershelmen opvallend grote verschillen gevonden in de tekening en de afmetingen van de leeuwepoppen.

Zo varieert de breedte tussen 14,8 en 16 cm, terwijl ook de hoogte verschillen, zij het kleinere, vertoont.

Tenslotte is het de vraag of de officieren na 1845 nog een nieuw model berlijns zilveren casque gedragen hebben. Het troepenmodel van 1845 verschilde immers veel minder in uiterlijk van de bestaande zilveren officiershelm dan het vorige model van 1842.

Wel zijn er in het depot van het Rijksmuseum twee helmen van berlijns zilver, die opgemaakt zijn met het garnituur van de officiershelm, maar zij dragen ingeslagen nummers zoals die op de manschappenhelmen voorkomen, nl. 3D 46 n188 en n393. Men kan zich terecht afvragen of men hier niet te doen heeft met helmen, die voor een verzamelaar destijds opgemaakt zijn om door te gaan voor officierscasques. Zolang er geen exemplaar gevonden wordt, waarvan de authenticiteit vaststaat, blijft deze vraag dan ook onbeantwoord.

literatuur

1. J. F. TEUPKEN BESCHRIJVING hoedanig de KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE TROEPEN en alle in Militaire betrekking staande personen GEKLEED, GEEQUIPEERD en GEWAPEND zijn; enz. 1823
2. Recueil Militair 1842, I.
3. L. S. LEMAN: Beschrijving der kleeding equipment en wapening van de Nederlandsche land-, zeemacht en schutterijen, enz.' Amsterdam 1845
4. H. HARDENBERG; HANDLEIDING tot de kennis van de Bestaande kriegsregeling der LANDMAGT's-Gravenhage 1854.